ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

УДК 376.352
DOI: 10.32342/2522-4115-2020-2-20-13

О.І. ПЕРЕВОРСЬКА,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Е.С. АБАГЯН,
магістрантка ІІ курсу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ СЛАБОЗОРИМИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто проблему ефективності корекційної роботи зі слабозорими дітьми дошкільного віку. Теоретичний аналіз проблеми показав, що недостатній рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку перешкоджає їхньому повноцінному спілкуванню, викликає труднощі в опануванні матеріалу мовленнєвого циклу, стає на заваді успішного навчання. Освіта такої дитини передбачає для неї можливість отримати досвід соціальної поведінки та долучитися до суспільного життя, набути впевненості, свободи мислення, максимально можливої самостійності.

Наголошено, що розв'язанням проблеми стане впровадження корекційно-розвивальної програми, спрямованої на комунікативно-мовленнєвий розвиток слабозорих дітей дошкільного віку.

Нами було проведено дослідження рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку в три етапи. У дослідженні взяли участь 32 слабозорі дитини дошкільного віку, які склали дві групи (експериментальну та контрольну).

Результати дослідження дали змогу зробити висновок, що цільова, системна, послідовна корекційно-розвивальна робота сприяє комунікативно-мовленнєвому розвитку слабозорих дітей дошкільного віку в системі освітнього процесу, тобто є позитивні зміни у рівні комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку. Отримані результати свідчать про ефективність корекційної роботи зі слабозорими дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: слабозорі діти дошкільного віку, комунікативно-мовленнєвий розвиток, освітній процес, корекційна робота.

В статье рассмотрена проблема эффективности коррекционной работы со слабовидящими детьми дошкольного возраста. Теоретический анализ проблемы показал, что недостаточный уровень коммуникативно-речевого развития слабовидящих детей дошкольного возраста препятствует их полноценному общению, вызывает трудности в овладении материалом речевого цикла, препятствует успешной учебе. Образование такого ребенка предусматривает для него возможность получить опыт социального поведения и приобщиться к общественной жизни, обрести уверенность, свободу мышления, максимально возможную самостоятельность.

Отмечено, что решением проблемы станет внедрение коррекционно-развивающей программы, направленной на коммуникативно-речевое развитие слабовидящих детей дошкольного возраста.

Нами было проведено исследование уровня коммуникативно-речевого развития слабовидящих детей дошкольного возраста в три этапа. В исследовании приняли участие 32 слабовидящих ребенка дошкольного возраста, которые составили две группы (экспериментальную и контрольную).

© *О.І. Переворська, Е.С. Абагян, 2020*

Результаты исследования позволили сделать вывод, что целевая, системная, последовательная коррекционно-развивающая работа способствует коммуникативно-речевому развитию слабовидящих детей дошкольного возраста в системе образовательного процесса, то есть имеются положительные изменения в уровне коммуникативно-речевого развития слабовидящих детей дошкольного возраста. Полученные результаты свидетельствуют об эффективности коррекционной работы со слабовидящими детьми дошкольного возраста.

Ключевые слова: слабовидящие дети дошкольного возраста, коммуникативно-речевое развитие, образовательный процесс, коррекционная работа.

Постановка проблеми. Сучасний світ висуває високі вимоги до діяльності дитини з особливими потребами, адже конкурентоспроможною може бути лише по-справжньому компетентна особистість. Саме дошкільний вік є визначальним у подальшому розвитку особистості та формуванні її базових компетентностей. Розлади зорових функцій дитини, які є первинними, зумовлюють ускладнення її пізнавальної діяльності, своєрідну тимчасову затримку психічного розвитку, що є природним наслідком отримання неповноцінної, неточної зорової інформації.

Недостатній рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку перешкоджає їхньому повноцінному спілкуванню, викликає труднощі в опануванні матеріалу мовленнєвого циклу, стає на заваді успішного навчання. У соціальних умовах сьогодення найефективнішим напрямом освітнього процесу є надання корекційної допомоги слабозорим дітям дошкільного віку в спеціальних закладах дошкільної освіти, що сприятиме комунікативно-мовленнєвому розвитку та розвитку життєвих компетентностей особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблемою комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей займались А. Богуш, Н. Горлова, В. Казаковська, Н. Лепська, Т. Піроженко, С. Цейтлін, М. Шеремет та ін. Важливість комунікативно-мовленнєвого розвитку у процесі становлення особистості та індивідуальності дошкільника обґрунтували у своїх працях Г. Андрєєва, А. Богуш, Н. Дятленко, Г. Капселя, О. Кононко, С. Корницька, К. Крутій, В. Кузьменко, Т. Піроженко, Ю. Приходько, Т. Рєпіна та ін. [3, 4]. Ці дослідники розглядають комунікативно-мовленнєвий розвиток як процес становлення форм і засобів взаємодії дитини з оточенням, у якому відображено новоутворення емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфери дитини як суб'єкта спілкування. Дослідженням проблем комунікативно-мовленнєвого розвитку, зокрема у процесі спілкування з дітьми дошкільного віку, займались відомі психологи О. Бондарчук, Н. Дятленко, С. Ґеник, М. Лісіна, Г. Капселя, С. Корницька, О. Кононко, В. Кузьменко, Т. Піроженко, Ю. Приходько, Т. Рєпіна та ін. [2]. У сучасній спеціальній педагогіці проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку належить до найскладніших та найактуальніших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На цей час недостатньо вирішеною залишається проблема ефективності корекційно-розвивальної роботи щодо комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку.

Формулювання цілей статті. Доцільним є теоретичне обґрунтування означеної проблеми та висвітлення результатів емпіричного дослідження щодо застосування цільової, системної, послідовної корекційно-розвивальної роботи, яка б сприяла комунікативно-мовленнєвому розвитку слабозорих дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ефективності спеціальної дошкільної освіти передбачає дослідження низки психолого-педагогічних проблем, серед яких чільне місце посідає проблема комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Саме в комунікативно-мовленнєвому розвитку розкрито не тільки прогресивні зміни в умінні дитини будувати висловлювання на основі словника, який постійно розширюється, але й в оволодінні граматично правильним мовленням. Ці зміни відбуваються у формуванні навичок аудіювання, характері взаємодії усіх видів мовленнєвої діяльності, розвитку мовленнєвих механізмів, засобів, способів формування та формулювання думки та їх свідомої диференціації для різних умов спілкування тощо. Комунікативно-мовленнєвий розвиток у дошкільному віці полягає у продовженні засвоєння дитиною експресивно-мімічних, паралінгвістичних (невербальні: жести, міміка, рух тощо; парамовні: інтонація, ритміка, мелодика тощо) мовленнєвих засобів.

Для визначення особливостей комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку виділимо такі компоненти: мовленнєвий розвиток (фонетико-фонематичний, лексичний, синтаксичний), комунікативний розвиток (спілкування з дорослими, батьками, однолітками).

На сучасному етапі навчання дітей дошкільного віку мовлення розглядається з позицій комунікативного підходу як найбільш ефективного та соціально орієнтованого методу (М. Вашуленко, Л. Варзацька, М. Пентелюк та ін.) [1]. Науковці вважають, що головним у навчанні дітей дошкільного віку має бути не стільки повідомлення про різні аспекти мовлення (фонетика, морфологія, синтаксис), скільки формування навичок практичного використання різноманітних мовленнєвих категорій у мовленні. Робота над формуванням у дітей дошкільного віку способів збагачення власного мовленнєвого запасу та оволодіння мовленнєвими нормами дає значно вищі результати, якщо вона проводиться на комунікативній основі, у процесі комунікативної діяльності.

Таким чином, дитину дошкільного віку слід визнати активним суб'єктом комунікативно-мовленнєвого розвитку, що реалізується різними видами мовленнєвої діяльності, мовленнєвих дій. Комунікативно-мовленнєвий розвиток здійснюється всередині цілісної особистості дитини та відбувається за трьома лініями: особистісною, інтелектуальною, діяльнісною. Тому в умовах сьогодення необхідна корекційна робота з комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку, яка сприятиме взаємодії дитини в соціумі, де відбувається її повноцінний всебічний розвиток.

Дослідження комунікативно-мовленнєвого розвитку у слабозорих дітей дошкільного віку проводилось на базі Комунального закладу освіти «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 232 комбінованого типу» Дніпровської міської ради. У дослідженні взяли участь 32 слабозорі дитини дошкільного віку: 16 дітей – експериментальна група (ЕГ), 16 дітей – контрольна група (КГ).

Емпіричне дослідження комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку проводилось у три етапи. На першому етапі нами було проведено вивчення стану та зроблено первинну діагностику комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку обох груп за допомогою таких методик: методика «Виявлення рівня мовленнєвого розвитку» Н. Мікляєвої; методика «Обстеження звуковимови» Л. Лопатіної; методика «Обстеження граматичного ладу мовлення» Т. Фотєкової (серія ІІІ); методика «Обстеження фонематичного слуху» О. Стребелєвої.

За допомогою цих методик ми провели діагностику особливостей розвитку усіх мовленнєвих систем слабозорих дітей дошкільного віку з метою визначення наявних порушень у їхньому комунікативно-мовленнєвому розвитку.

За результатами обстеження слабозорих дітей дошкільного віку за допомогою методики «Виявлення рівня мовленнєвого розвитку» Н. Мікляєвої в обох групах дітей спостерігався різний рівень їхнього мовленнєвого розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Результати відсоткового співвідношення слабозорих дітей дошкільного віку за показниками рівня мовленнєвого розвитку на констатувальному етапі дослідження, %

Рівень мовленнєвого розвитку	Група	
	ЕГ	КГ
Високий	–	–
Середній	37,5	25
Низький	62,5	75

Під час діагностування слабозорі діти дошкільного віку допускалися помилок в узгодженні прикметника з іменником у роді і відмінку; узгодженні числівника з іменником; змішували родову приналежність іменників. Також відзначалися характерні помилки вживання прийменників.

За результатами діагностування дітей дошкільного віку за допомогою методики «Обстеження звуковимови» Л. Лопатіної виявили, що під час виконання завдань діти непра-

вильно називали зображувані предмети на картинках, з великою кількістю неправильно названих звуків, часто відбувалась заміна звуків, майже усім дітям дошкільного віку знадобилась допомога логопеда (табл. 2).

Таблиця 2

Результати відсоткового співвідношення слабозорих дітей дошкільного віку за показниками рівнів оволодіння звуковимовою на констатувальному етапі дослідження, %

Рівень оволодіння звуковимовою	Група	
	ЕГ	КГ
Високий	–	–
Середній	25	31,25
Низький	75	68,75

За допомогою методики «Обстеження граматичного ладу мовлення» Т. Фотєкової (серія ІІІ) виявили відсоткові показники середнього та низького рівнів оволодіння граматичним ладом мовлення у слабозорих дітей дошкільного віку на першому етапі дослідження (табл. 3). Високий рівень оволодіння граматичним ладом мовлення у дітей не виявлено.

Таблиця 3

Результати відсоткового співвідношення слабозорих дітей дошкільного віку за показниками рівня оволодіння граматичним ладом мовлення на констатувальному етапі дослідження, %

Рівень оволодіння граматичним ладом мовлення	Група	
	ЕГ	КГ
Високий	-	-
Середній	43,75	50
Низький	56,25	50

При діагностуванні дітей за допомогою методики «Обстеження фонематичного слуху» О. Стребелєвої виявлено, що вони відтворювали звуконаслідування з неточною артикуляцією. Майже всі діти впорались з виконанням завдання лише тільки після повторного називання слова чи акцентованої вимови контрастного звука, також діти часто плуталися зі схожими звуками (табл. 4).

Таблиця 4

Результати відсоткового співвідношення слабозорих дітей дошкільного віку за показниками рівня розвитку фонематичного слуху на констатувальному етапі дослідження, %

Рівень розвитку фонематичного слуху	Група	
	ЕГ	КГ
Високий	-	-
Середній	31,25	37,5
Низький	68,75	62,5

Отже, аналіз даних констатувального етапу емпіричного дослідження дозволив зробити висновки про недостатній рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку, необхідність пошуку ефективніших психолого-педагогічних впливів на них та необхідність розроблення системи корекційно-розвивальних занять для цієї категорії дітей.

На другому етапі дослідження тільки в експериментальній групі проводилась корекційно-розвивальна робота, яка здійснювалася у процесі занять за додатковою корекційно-розвивальною програмою. Корекційно-розвивальні заняття за додатковою програмою проводились в експериментальній групі дітей у другій половині дня по 20–25 хвилин кожне. Корекційно-розвивальну роботу з дітьми експериментальної групи було спрямовано на впровадження системи корекційних заходів відповідно до вікових, індивідуальних особли-

востей і стану зорових функцій у дітей дошкільного віку. Також під час корекційних занять ми намагались поліпшити характер взаємодії дітей дошкільного віку з батьками та однолітками у ситуаціях спілкування. Діти контрольної групи навчалися за звичайною програмою.

На третьому етапі емпіричного дослідження було здійснено перевірку доцільності визначених та запроваджених нами напрямів корекційно-розвивальної роботи зі слабозорими дітьми дошкільного віку в експериментальній групі за допомогою використаних на констатувальному етапі дослідження діагностичних методик. Результати вторинної діагностики обох груп наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Узагальнені результати на третьому етапі дослідження за методиками, %

Етап емпіричного дослідження	Група	Кількість досліджуваних за рівнями комунікативно-мовленнєвого розвитку											
		Методика №1			Методика №2			Методика №3			Методика №4		
		Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Контрольний	ЕГ	-	50	50	-	43,75	56,25	-	56,25	43,75	-	50	50
	КГ	-	31,25	68,75	-	37,5	62,5	-	56,25	43,75	-	43,75	56,25

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів проведеного дослідження в експериментальній групі свідчить: 1) за методикою «Виявлення рівня мовленнєвого розвитку» Н. Мікляєвої кількість слабозорих дітей дошкільного віку, які мають низький рівень мовленнєвого розвитку, зменшилась з 62,5 до 50 %; кількість дітей, які мають середній рівень мовленнєвого розвитку, збільшилась з 37,5 до 50 %; дітей дошкільного віку, які мають високий рівень, виявлено не було; 2) за методикою «Обстеження звуковимови» Л. Лопатіної кількість дітей, які мають низький рівень оволодіння звуковимовою, зменшилась з75 до 56,25 %; кількість дітей, які мають середній рівень оволодіння звуковимовою, збільшилась з 25 до 43,75 %; дітей, які мають високий рівень оволодіння звуковимовою, не виявлено; 3) за методикою «Обстеження граматичного ладу мовлення» Т. Фотєкової (серія ІІІ) кількість дітей, які мають низький рівень оволодіння граматичним ладом мовлення, зменшилась з 56,25 до 43,75 %; кількість дітей, які мають середній рівень граматичного ладу мовлення, збільшилась з 43,75 до 56,25 %; дітей, які мають високий рівень оволодіння граматичним ладом мовлення, не виявлено; 4) за методикою «Обстеження фонематичного слуху» О. Стребелєвої кількість дітей, які мають низький рівень розвитку фонематичного слуху, зменшилась з 68,75 до 50 %; кількість дітей, які мають середній рівень розвитку фонематичного слуху, збільшилась з 31,25 до 50 %; дітей, які мають високий рівень розвитку фонематичного слуху, не виявлено.

Отже, повторне діагностування слабозорих дітей дошкільного віку в експериментальній групі на третьому етапі дослідження свідчить про те, що завдяки проведеній корекційній роботі за додатковою корекційно-розвивальною програмою підвищився рівень комунікативно-мовленнєвого розвитку слабозорих дітей дошкільного віку. Результати обробки даних контрольної групи свідчать, що у слабозорих дітей дошкільного віку відбулись лише незначні зміни рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку.

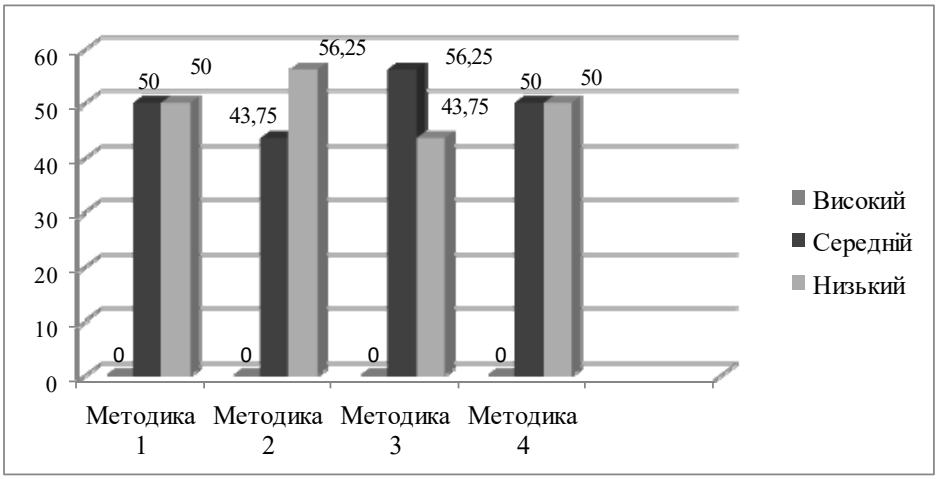

Рис. 1. Розподіл результатів контрольного етапу дослідження за методиками обстеження слабозорих дітей дошкільного віку в експериментальній групі

Висновки. Проведений теоретичний аналіз спеціальних психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що проблема вивчення комунікації та мовлення слабозорих дітей дошкільного віку набуває особливого значення у зв'язку з винятковою значущістю комунікативно-мовленнєвого розвитку в становленні кожної особистості дошкільника. Недостатнє засвоєння дітьми мовленнєвих та комунікативних умінь завдає надзвичайної шкоди їхньому психічному розвитку і часто є причиною їх соціальної дезадаптації.

Отримані результати емпіричного дослідження свідчать про те, що завдяки впровадженню в освітній процес закладу дошкільної освіти системної корекційно-розвивальної роботи діти дошкільного віку експериментальної групи показали за всіма результатами дослідження позитивну динаміку комунікативно-мовленнєвого розвитку, що сприятиме їхній адаптації у соціумі та стане запорукою психічного розвитку дитини.

Список використаної літератури

1. Ванжура Л. Як розвивати комунікативно-мовленнєві здібності учнів. *Початкова освіта.* 2006. №12. С. 9–14.

2. Грибова О.Е. До проблеми аналізу комунікації у дітей з мовленнєвою патологією. *Дефектологія.* 1995. № 6. С. 7−16.

3. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 217 с.

4. Синьова Є.П. Психологічні особливості розвитку діяльності при порушеннях зору у дітей. Київ : ПНУ імені Івана Огієнка, факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології. 2010. С. 410–411.

5. Переворська О.І., Кобзєва І.М. Проблема розвитку студентами комунікативного потенціалу дітей дошкільного віку із ЗНМ. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* 2017.